

Отже, проза турецького письменника Орхана Памука відображує різні урбаністичні хронотопи, що залежать від ідейного задуму твору. «Стамбул: Спогади і місто» більше апелює до історії столиці Туреччини та спогадів про дитинство в цьому місті автора. Тоді як «Рудоволоса жінка» – це роман, що поєднує безліч локусів та бере свій початок з міфологічного часу. Тому Стамбул під пером Орхана Памука постає містом-метафорою.

Список використаних джерел:

1. Вихор І. Семантичні моделі міста в українській урбаністичній поезії. *Вісник Луганського національного університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Філологічні науки*. 2011. № 1(212) січень. С. 26-32.
2. Кискін О. Урбаністичний хронотоп в постмодерністському романі: автореф. дис. ... канд. філол. наук: 10.01.06 – Теорія літератури. Київ, 2006. 20 с.
3. Памук О. Рудоволоса жінка / перекл. з тур. О. Кульчинський; худож.-оформлювач М.С. Мендор. Харків : Фоліо, 2020. 220 с.
4. Памук О. Стамбул: Спогади та місто / перекл. з англ. Ю.В. Григоренко; худож.-оформлювач О.Г. Жуков. Харків : Фоліо, 2011. 510 с.

ЕМОЦІЙНИЙ СВІТ ЛЮДИНИ КРІЗЬ ПРИЗМУ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ НАТАЛІЇ ГУРНИЦЬКОЇ

*Зоя Комарова,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри української мови та літератури,
Уманський державний педагогічний
університет імені Павла Тичини
E-mail: komarova_zoya@ukr.net*

Актуальним завданням лінгвістики емоцій як одного з сучасних і перспективних напрямів мовознавчих досліджень є вивчення особливостей вербалізації емоцій і почуттів людини в художньому дискурсі. Мовними маркерами текстової емотивності є слова-емотиви, які у своїй сукупності посилюють емоційне сприйняття тексту і вплив на читача. До такого класу слів зараховують лексеми для називання емоцій, їх опису та вираження. Текстова репрезентація емотивної лексики викликає науковий інтерес у багатьох вітчизняних і зарубіжних дослідників (Н. Березовської-Савчук, Н. Глушак, М. Гончарук, З. Комарової, І. Кость, І. Мац, Є. Петренко, І. Фельцан, К. Шах та ін.). Мета авторської розвідки полягає в тому, щоб проаналізувати лінгвальні засоби номінації психоемоційних станів людини на матеріалі емотивних контекстів роману Наталії Гурницької «Багрянний колір вічності» [1].

Аналіз мови твору засвідчує, що письменниця за допомогою різноманітних лексичних одиниць актуалізує досить широкий спектр емоцій і почуттів художніх персонажів. Зокрема, емоцію радості, яку зараховують до позитивних

емоційних станів людини, у тексті роману передано іменниковою лексемою **радість**, яка називає «почуття задоволення, втіху, приємність» або «особу, предмет, подію та ін., що викликають радісні почуття, тішать» [2, VIII, с. 436]: *«Ритуал, який за десяток років став звичним і дарує Ірені радість зустрічі з гарною книгою та приємні вечори за читанням»* [1, с. 15]; *«Мені в радість сидіти з твоєю Дарусею»* [1, с. 146].

Відчуття, пов'язані з емоцією радості, репрезентовано також іменниками **задоволення**, **насолада**, **блаженство**, у семантиці яких є вказівка на інтенсивність вияву емоційного стану вдоволення чим-, ким-небудь. Так, **насолада** – це «вищий ступінь задоволення» [2, V, с. 19]), **блаженство** – «велике щастя, велика насолада» [2, I, с. 19]: *«Глибше вдихнула п'янке вже майже осіннє повітря, яке лилося знадвору, і аж очі заплющила від задоволення»* [1, с. 51]; *«Мі-бемоль мінор життя згасав, танув по краплі й розчинявся в блаженстві багряної вічності»* [1, с. 171].

Емоція радості корелює з почуттям щастя, яке людина відчуває частково або повно. У тексті твору це передано словосполученнями лексеми **щастя** з іменниками **дрібка** і **повнота** – своєрідними інтенсифікаторами емоційного стану закоханості персонажів твору, яке викликає в них щасливі відчуття: *«Ірена глибше вдихнула повітря і відчула, як від повноти щастя їй на очі навертаються сльози»* [1, с. 29]; *«Якимось дивним чином Анджей додав дрібку щастя в її сьогоднішній світ»* [1, с. 75].

Атрибути до лексеми **щастя**, виражені прикметниками **великий**, **бездонний**, указують на глибину і силу вияву почуття: *«Саме тоді щастя здається бездонним, а відчуття повноти життя таке гостре, що заступає собою всі дрібні негаразди»* [1, с. 94]. У поєднанні з іменником **щастя** авторка використовує також іменникову лексему **безмір**, яка підкреслює надзвичайність і безмежність відчуття: *«Безмір щастя та обійми, які обіцяють захист, тепло та цілу вічність поряд»* [1, с. 98]. На недостатність бажаного щастя вказує прислівник **мало** у мікроконтексті **мало щастя**: *«Стільки всього ними перероблено, як багато даровано іншим, проте так мало щастя судилося їй самій утримати ними в житті»* [1, с. 16].

Значення «виявляти зовнішнім виглядом почуття щастя» репрезентують у тексті роману метафоричні сполуки дієслів **світитися** і **танцювати** з іменником **щастя**: *«Ірена вся аж світилася щастям і була така неймовірно гарна, що в нього мимоволі перейняло подих від відчуття повноти життя»* [1, с. 88]; *«Оглядаючи всю цю красу в дзеркалі, Ірена ледь не танцювала від щастя»* [1, с. 86].

Для номінації емоційних станів страху і тривоги художніх персонажів письменниця послуговується словами-іменниками **страх**, **жах**, **хвилювання**, **тривога**: *«Відчуття впевненості в завтрашньому дні не було ні в кого, а страх утратити найдорожчих людей, які все ще поряд, паралізував волю та розум»* [1, с. 104]; *«Вже наступного дня Ірена з жахом дізналася, що у такої ж, як вона сама, молодій жінки помер її маленький півторарічний хлопчик»* [1, с. 116]; *«Кожного дня Ірена думала, що не переживе довгу й виснажливу дорогу, та з тривогою обдивлялася Елю»* [1, с. 121].

Для називання емоцій гніву і сорому, почуття кохання в тексті аналізованого роману використано іменники **ненависть / озлоблення, кохання / любов, сором**: «*Ті, хто переполовинив її життя надвоє, уже не викликали у неї страху, лише тупу, вперту і глуху, як стіна в'язниці, ненависть*» [1, с. 108]; «*Кохання застувало їм увесь світ, і Ірена навіть не намагалася опиратися цьому почуттю*» [1, с. 33]; «*Це ж який сором буде*» [1, с. 31].

Дієслівну номінацію як вербальний засіб репрезентації емотивності в тексті використано для передачі таких емоційних станів, як страх – **боятися**: «*Навіть думати боялася про нього*» [1, с. 122]; тривога – **хвилюватися, непокоїтися, насторожитися**: «*Хвилювалася в день шлюбу неймовірно і весь час перевіряла, чи не зім'ялася десь сукня, чи не порвався вельон, не загубився кульчик і чи не поїхала стрілка на шовкових панчохах*» [1, с. 94]; «*Вранці та не відповіла на телефонний дзвінок, і молода жінка почала непокоїтися*» [1, с. 172]; гнів – **злоститися, сердитися, нервуватися**: «*Тепер дуже злоститься на мене. Он стоїть там у куточку і сердиться на мене*» [1, с. 24]; здивування – **дивуватися**: «*Але найдужче Ірену дивувало те, що батьки відпускають її на цей бал з Анджеєм саму*» [1, с. 86]; кохання – **любити**: «*Коли його забрали, зрозуміла, що настільки сильно любить чоловіка, що не годна ані дихати, ані жити без нього*» [1, с. 110]. Дієслівними вербалізаторами почуттів задоволення і втіхи слугують лексеми, у значенні яких наявна сема радості. До них належать дієслова **тішитися**: «*Тішуся, що я не помилився!*» [1, с. 69]; **насолоджуватися**: «*Ірена насолоджувалася моментом, і її обличчям блукала півусмішка*» [1, с. 76].

Засобом ад'єктивної лексико-семантичної номінації різних емоцій в аналізованому тексті роману Наталії Гурницької є вживання прикметників і дієприкметників, зокрема таких, як **щасливий, радісний** – для називання емоції радості-щастя: «*Щасливі моменти застигли на світлинах немов нагадування про важливість уміння цінувати кожну прожиту мить*» [1, с. 14]; **напружений, переляканий, нервовий, засмиканий, обурений, тривожний, розгублений** – для змалювання емоцій неспокою, хвилювання, страху, гніву: «*Ірена стала нервовою, засмиканою, проте намагалася тримати себе в руках*» [1, с. 106]; «*Просто кинула на нього обурений погляд, міцно стиснула губи і навмисно неквапно пішла до брами*» [1, с. 84]; «*А ще мучило тривожне відчуття, що вона вже колись переживала щось таке ж страшне і болісне*» [1, с. 59]; **зацікавлений, ошелешений, здивований** – для номінації емоцій інтересу та здивування: «*А ви маєте правдиву відвагу, Павле*», – Ірена озирнула хлопця ще одним зацікавленим поглядом» [1, с. 25]; «*Ірена провела ошелешеним поглядом Павла*» [1, с. 49]; «*Ірена й далі дивилася на Анджея здивованим поглядом*» [1, с. 65].

Адвербіальний спосіб називання емоцій у тексті роману репрезентовано прислівниками: **роздратовано, нервово, зацікавлено, вражено, соромно, страшно, злякано**: «*Ірена роздратовано розправила поли плаща і кинула сумочку собі на коліна*» [1, с. 81]; «*Ірена трохи нервово розсміялася, але руку не відібрала*» [1, с. 25]; «*Вона злякано зіщулилася*» [1, с. 164]. Прислівники **гарно, вільно, затишно, солодко, млосно, добре, ніяково** набувають емотивного значення в окремих контекстах, де їх ужито в значенні присудкових слів: «*Мені*

з тобою завжди добре» [1, с. 36]; «Так... трохи ще поговоримо», – відчувала, як їй чогось робиться ніяково і водночас дуже гарно та млосно на душі» [1, с. 26].

Подекуди в тексті аналізованого твору простежуємо використання лексем **емоція** і **відчуття / почуття**, які виконують функцію слів-вербалізаторів психоемоційних настроїв персонажів. Оскільки ці лексеми не називають конкретний стан людини, то для конкретизації їх значення в межах мікроконтексту наявні атрибути-прикметники (**особливий, яскравий, гарний, незнайомий, безпосередній, протилежний, гострий**), які передають широку палітру людських емоцій і почуттів: «*Феєрія яскравих вражень, відчуттів та емоцій*» [1, с. 57]; «*Безтурботність вихідного дня, безмір яскравих барв, приємних кавових запахів та гарних емоцій*» [1, с. 75]; «*Нові незнайомі відчуття, інша людина й інакші для неї губи*» [1, с. 89]. Індивідуально-авторським уживанням є поєднання лексем **почуття, емоції** з іменником **феєрверк**, ужитому в переносному значенні для вираження надзвичайно яскравих відчуттів закоханої людини: «*Коли відчуваєш саме таку любов, то піклуєшся насамперед про щоденні потреби та добробут коханої людини, а не про те, щоб жити феєрверком почуттів та емоцій*» [1, с. 97].

Отже, для створення емоційного резонансу з читачем у романі «Багряний колір вічності» Наталія Гурницька вдається до різних способів номінації емоцій та почуттів персонажів, майстерно використовуючи слова-емотиви, які належать до різних граматичних класів. Для називання широкого спектру емоційних відчуттів, серед яких переважають дві протилежні емоції – радість, що корелює з почуттям щастя, та страх, у тексті твору функціонують іменники. Дієслівна номінація засвідчує використання лексем, які відображають динаміку емоційних станів. Це дозволяє читачеві відчути внутрішні переживання персонажів та їхню взаємодію з навколишнім світом. Ад'єктивна лексико-семантична номінація емоцій відіграє важливу роль у передачі їх глибини та сили. Не менш важливим є адвербіальний спосіб номінації, представлений різноманітними прислівниками, зокрема і в ролі присудкових слів. Звернення письменниці до різних способів номінації емоцій і почуттів допомагає їй створити багатогранний портрет емоційного життя персонажів роману.

Список використаних джерел:

1. Гурницька Н. Багряний колір вічності : роман. Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2019. 192 с.
2. Словник української мови. В 11 тт. [Електронний ресурс]. URL : <https://sum.in.ua>